

Adalet Ağaoğlu'nun
*Bir Düşün Gecesi** Romanında
Dalganın Kırıldığı Anlar

Dr. Kamuran ERONAT

Bir Düşün Gecesi 1970'li yılların panoramasını en iyi yansıtan birkaç romanımızdan biridir. Adalet Ağaoğlu bu eseri ile Cumhuriyet'in ilânından beri süregelen toplum katmanlarındaki sarsıntıları, çıkmazlıkları, iletişimsizlikleri son derece çarpıcı görüntülerle Türk okuyucusunun izlenimlerine sunmaktadır. Tarihin değişim zamanları ve bu zamanların insanlar üzerinde oluşturduğu gerginlik ve çatışmalar müthiş sarsıntılarla yansımaktadır.

Cumhuriyet'in ilânı ile beraber toplumumuzun kültürel yaşamı yeni bir ivme kazanmıştır. Türk toplumu, bazı gelişmelere hazırlıksız yakalanmış, kendisini yeni bir kültürün içerisinde bulmuştur. Cumhuriyet'in vermiş olduğu özgürlük ve birey olma imkânını kullanan insanlarla, buna hazımsız olan insanlar bu düğünde bir araya getirilmiştir.

Eserde "sürekli olarak kendini dinleyen, acılar çeken, derin düşüncelere dalan, karşısındakilerle didişen, çatışan, sevişen barışan (hep içten içe ama), mırıldanan, homurdanan bir insanlar topluluğu"¹ ile karşılaşırız. Huzuru bulamamış bu insanlar sürekli olarak bunu iç dünyaları içerisinde aramaktadırlar. İletişimin olmadığı bu ortamda "yaşadığımız hayatın çelişkilerini, karmaşık yapısını yansıtan bireysel gerçeklikle toplumsal gerçekliğin diyalektiğinin oya gibi işlendiği bir senfoni"² ile yüz yüze geliyoruz. Bu senfonide kimler yok ki? Çocuklarının darlığına üzülen Fitnat Hanım, kızını hapisten kurtardığı için Tümgeneral Hayrettin Özkan'ın oğlu Ercan'la evlendirmek zorunda kalan ihale fırsatçısı iş adamı İlhan Bey. Anne ve babasının vurdumduymaz tutumuna başkaldıran ve mutluluğu sol görüşlü arkadaşlarının arasında arayan ve bazen de halasının kocası Ömer'in sevgi şemsiyesi altına girmek isteyen Ayşen Dereli. Eskiden 'düzenin okullarında okumayı suç' kabul eden bir zamanların hızlı komünisti Tuncer ise, Avrupa'da doktora öğrenimi yapan bir birey olarak karşımıza

* *Bir Düşün Gecesi*'nden yapılan alıntılar; Yapı Kredi yay., 9. bs., 1994 yılına ait olup BDG kısaltması ile verilmiştir.

¹ Orhan Barlas, "Bir Düşün Gecesi", *Milliyet Sanat Dergisi*, S.: 8, Eylül 1980, s. 117.

² Atilla Özkırımlı, *Cumhuriyet Gazetesi*, 7 Haziran 1980, s. 7.

çıkıyor. Bir milletvekili kızı ile evli olmanın avantajını yaşayan Tuncer, geçmişteki ilkelerini çiğnemiş olmanın ezikliğini de beraberinde taşımaktadır. Yine eserde Amerika'da yaşayan gelin Ayşen'in teyzesi Ayten Hanım ise İngilizce sitemleri ile sınıf atlamanın sevincini yansıtmaktadır. İlhan Beyin eşi Müjgan ise süslü tavırları ile üst tabakada bulunmanın güvenini simgeler. Bu topluluğun içerisinde yine ressam Tezel'in bohem, itilmiş ve yitlik kişiliği ile reklamcı İnci'nin 'Pierre Loti ile Keşanlı Ali' karşımı eşi Semih'in mevcudiyetleri de 'freni patlamış bir kalabalığın' renkli temsilcileri olarak görülmektedirler. Damat Ercan'ın solcu kardeşi Hakan ise, sevdiği kızla evlenen kardeşinden intikam alacağı söylentileri ile düğün konukları tarafından dile getirilerek dikkatlere sunulur. Netice itibarı ile *Bir Düğün Gecesi* mutsuzluğun romanıdır. Nitekim Cemil Meriç'in şu betimlemeleri; "*Düğün Gecesi karamsar bir kitap. Başka nasıl olabilirdi? Yaşadığımız çağın neresi aydınlık. Kahramanların bepsi de mutlu olmak için yaratılmış ama hiçbiri mutlu değil. İnsan kaderine eğilen büyük düşünce adamlarından hangisi iyimser.*"³ bizlerin tespitlerini desteklemektedir. *Bir Düğün Gecesi* Meriç'in tanımladığı gibi 'bahtsız bir çağa tutulan ayna' gibidir. Üç ihtilâl dönemi yaşadığını belirten Ağaoğlu'nun böyle gerçekçi betimlemelerde bulunması, onun objektifliğini gösteren bir unsurdur.

Adalet Ağaoğlu ile 7.8.2001 tarihinde İstanbul'da yapmış olduğumuz görüşmede bizlere bu eseri ile ilgili olarak; "...Aslında "*Bir Düğün Gecesi*"nin çok da sevilmemesinin nedeni tek yanlı bakmadım ben olaylara. Yani orada en sevmemiş gelen babanın bile babalık duygularını ortaya koyuyorum. Annenin annelik duygularını, kardeşin kardeşlik duygularını..."⁴ açıklamalarında bulunurken kullandığı bakış açısının da önemine bir ölçüde değiniyordu. Yazarın eserinde, kahramanların anlatım tarzlarının gerçekçiliği konusunda ise onların "*kültür seviyesi, mizacı, dikkati ve içinde bulunduğu sosyolojik ve psikolojik şartların etkili olduğu*"⁵ unsurunun çok iyi tahlil edildiğini vurgulayabiliriz.

Bir Düğün Gecesi'nde sahne alan şahsiyetler Veli Uğur'un işaret ettiği gibi; "*merkezdekilerle ve birbirleriyle geliştikleri gibi genel tarihsel süreçle de gelişmektedir. Günlük kavgaların yoğun olduğu bir zamanda kendi isteklerini, hırslarını öne çıkararak, Amerika hayatı, zenginlik hırsı gibi tutkuları olan bu kişiler toplumla da gelişirler. Ama çelişki burada bitmez, çünkü bu kişilerin kendi işlerinde ayrı bir boyutta devam etmektedir.*"⁶

Bu boyut sanırım, kendisini anlamayan ve bir general oğlu ile evlenme-

³ Cemil Meriç, "Yeni Bir Satyricon" *Hisar*, C.19 S., 261 s. 8-9.

⁴ Adalet Ağaoğlu, 7.8.2001 tarihli özel görüşme İstanbul.

⁵ Prof. Dr. Şerif Aktaş, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, 2 bs. Akçağ yay., Ank. 1991 s. 100.

⁶ Veli Uğur, "Bir Düğün Gecesi'nde Tip ve Karakter Ayrımı Üzerine", *Varlık*, S.: 1093 Ekim 1998, s. 31.

Adalet Ağaoglu'nun "Bir Düğün Gecesi" Romanında ...

sini sağlayan Müjgan'a kızı Ayşen'in haykırdığı şu sözlerde ortaya net bir şekilde çıkmaktadır:

"Saç boyası kokuyorsun. Tırnak cilası kokuyorsun. Fondöten kokuyorsun. Sauna kokuyorsun. Masaj kokuyorsun. Altın kokuyorsun. Elmas kokuyorsun. Semih kokuyorsun hatta-yanılmam-hatta tümgeneral, orgeneral kokuyorsun. Bu sıralar en çok üniforma kokuyorsun. Kan kokuyorsun, kan! Her şey kokuyorsun ama hiç anne kokmuyorsun" (BDG., s. 234).

Görüldüğü gibi eserde Ayşen'in duygularındaki kırılmalar anne-evlât ilişkisi açısından oldukça öteye geçmiştir. Müjgan kızına bir anne olarak sevgi ve ilgisini yeterince sunamadığı için kızından aldığı tepkilerin ölçeği sarsıcı niteliklidir. Nitekim Ayşen, annesinin çıkara dayalı kişiliğini ona haykırdığı 'geber' ifadesiyle dile getirirken bu kırgınlığını hat safhaya taşıdığı görülür.

Eserdeki diğer şahsiyetler, Ayşen gibi haykırma cesaretini bulamazlar. Onlar hep bastırılmış duygular ve ezilmiş gururlarıyla belirginleşmektedirler. Nitekim Nuriş Hanımefendi eşi Tümgeneral Hayrettin Özkan'a olan kırgınlığını ancak iç monologları ile yansıtabilir: "Rubsuz bu adam... Oldum olası rubsuz. Şu kadarlık his yok kalbinde. Burda da diyemem ki, soramam ki ayol Hakan'ı hiç düşünmüyor musun, diye? Ters ters bakıyorum. Ağumu içime hapsediyorum" (BDG, s. 183).

Burada da eşler arasındaki iletişimin aile mefhumu açısından ne denli zayıf bir zemin üzerinde durduğunu ve fertlerin tıpkı bir kırık aynanın yansıttığı görünümde olduğu gibi duygularını bir araya getirip kendilerini ifade edemediklerini görüyoruz.

Bir Düğün Gecesi'nde tek bir dalganın değil birçok dalgaların kırılma anlamlarını görüyoruz. Çünkü mevcut olan düğün ortamı karma grupların oluşturduğu bir topluluktur. "Belli ki yazar, bu tipik insanlar ve onların içinde bulunduğu tipik durumlar aracılığıyla, düğünü, o dönemin küçük ölçekli bir Türkiye'si olarak sunuyor okura."⁷ Düğün ortamında iletişimsizlikler, özgürlük anlayışları, tutsaklıklar, statü düşkünlüğü, alafranga yaşam özlemi, köşe dönmeçilik, sevgiye susamışlık gibi bütün temalar su yüzüne çıkarılır. Toplumun içinde bulunan hasletler, kırgınlıklar hep bu gecede, bu gecenin karanlığında aydınlanır. Pişmanlıklar, tükenmeyen arzular birer dalga gibi kırılır ama yine seyrine devam etmek zorunda kalır. İşte insanların birbirlerine uzak kaldığı, kuşku ve güven bunalımının had safhaya ulaştığı bir dönemde, bir Türk aile büyüğünün temsilcisi olan Fitnat Hanımın merhum eşine iç diyalogları ile çocuklarının durumunu anlatmak istediği şu sözleri, o zamanki toplum yapısının için-

⁷ Berna Moran, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış*, 1. bs. C. III, İletişim yay., İst., 1994, s. 15.

de bulunduğu kaosu aydınlatan en somut ipucu olarak karşımıza çıkmaktadır: “... *Bu ayrılıklar, bu birbirine sırt dönmeler, bu uzakta durmalar bu akşamın işi değil ki. Çoktan böyle bunlar. Ben mi bilemedim? Neyi eksik yaptım, nasıl bir türlü toplayamadım hepisini bir araya bilmem ki Salim bey*” (BDG, s. 121).

Yine iletişim sorununu ve çarpık düzenin oluşturduğu gerilimli tabloyu, gelinin eniştesi Ömer’in şu çarpıcı sözleri çok güzel tasvir etmektedir: “...*Ses vermez bir laternayla kolu dönmez bir borulu gramafonuz işte*” (BDG, s. 18).

Sevgisizlik ve ilgisizlik, yanlış yapılan evlilikler, maddenin manaya galip gelmesi, statü peşinde koşan kişilerin dramı hep gizli bir ur olarak insanların bünyesinde bulunmuştur. İşte bu urların teşhisi yine Bir Düğün Gecesi’nde neşter altına yatırılmıştır. Gelin Ayşen’in; “... *Kime söylesem, benim o koşuştaki yirmi günümün, ömrümün en özgür yirmi günü olduğuna inanmaz.*” (BDG, s. 255) sözleri bu dramın bir sonucudur. Tutsaklığın, manevî tutsaklıktan daha özgür olduğu belirtilir.

Bu romanda sadece kötü durumlara maruz kalanlar değil, maruz bırakanlar da -tıpkı baba İlhan gibi- ısıdırap içerisinde. Nitekim İlhan’ın, hanımı Müjgan’a iç monolog tarzında sunulan şu serzenişlerinde tıpkı kırılan bir dalgalanın dingin sesini dinliyoruz:

“... *Budala karı, benim bile ta şuramda çöreklenmiş bir sıkıntı. Her şeyi yenmiş ben, İlhan, kızının düğününde içinin korkusunu, kuşkusunu belli etmemek için neler çekiyor, biliyor musun? Ayşen’i ötekilerin elinden sıyırdık ya kimin kucağına atarsak atalım, senin umurunda mı? Sana kalırsa, kız için en iyi kısmet bugüne bugün bir general oğludur. Sanki o generaller ilelebet burada böylece kalacaklar. Yarın bu Ercan’ın yolu idama kadar gider belki, hiç belli olmaz. Ama sende bunları göreceğiz göz nerede? Sen her tarafta yayvan yayvan anlatıp dur daba: Biricik kızımızı biz, koskoca bir paşanın oğluna verdik*” (BDG, s. 116).

Görüldüğü gibi *Bir Düğün Gecesi*’nde yazarın, çelişki ve çatışma unsurlarının yoğun olduğu en dramatik anları, Türk okuyucusunun izlenimlerine en çarpıcı boyutları ile sunduğunu görüyoruz. Bu boyut bütün kesimlerde ortaya çıkmaktadır. Toplumun bütün katmanları çelişki ve çatışma yumağı içerisinde boğuşmaktadır. Ekonomik, kültürel ve siyasal çalkantılar insanlar üzerinde baskı oluşturmuştur. Arayışlar içerisinde bulunan toplum fertleri sürekli olarak hayal kırıklıkları yaşamış ve ümitlerini yitirme noktasına gelmişlerdir. Bu dalgalanmanın en bariz neticesi, bir zamanlar solcuların pasif ve döneç olarak suçladığı bilge kişi Ömer’in şu sözlerinde belirginlik kazanırken, ro-

Adalet Ağaoğlu'nun "Bir Dügün Gecesi" Romanında ...

manın genel çatısı da vurgulu bir biçimde özetlenmektedir:

"... Demek yaram kanyor? Beni o ısıtıyor. Bir düğün gecesinde en azından bir Tuncer, ilk kez kendi kendisiyle kavgaya girdiyse, bir Ahmet ilk kez kendi içinde bocaladıysa, Tezel, o silah patladığı ân vurulduğunu duyumsadıysa ve artık ölüm lâfı edemeyecekse, bir kurşun kendisine ilk kez bu kadar yakın geldiyse ve şuramda açılan en sabici yaram beni ısıtıyor, usul usul kanayarak ısıtıyor, içine kayıplar karışsa da, bu düğün eksiltmeyen bir düğündür." (BDG, s. 297-298)

Sonuçta *Bir Dügün Gecesi*'nde toplumumuzun belirli sınıfları arasında sıkışıp kalan, ve bu daralma anında kendini arayan ve mevcut arayışta kimliğini ve konumunu tam olarak belirleyemeyen insanların dramı gerçekçi ve samimî bir oluşumda okuyucunun dikkatine sunulmakta ve bu nitelik esere farklı bir anlam ve değer katmaktadır.